

ÁIGÁIBOAHTINDOARJJA GEAHTUS SUHKANSTULLUI

■ SOSIÁLA- JA DEARVVASVUOĐAMINISTERIJA
Diedihančállagat 7sme (2015)

Sosiála- ja dearvvasvuodaministeriija dieđihančállagat 7sme (2015)

ÁIGÁIBOAHTINDOARJJA GEAHTUS SUHKANSTULLUI

Áigáiboahtindoarjja geahtus suhkanstullui
Sosiála- ja dearvvasvuodaministeriija dieđihančállagat 7sme (2015)

ISBN 978-952-00-3566-2 (njadus)

ISBN 978-952-00-3567-9 (PDF)

URN:ISBN:978-952-00-3567-9

<http://www.urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3567-9>

www.stm.fi/julkaisut

Govat: Tuulikki Holopainen, Eeva Johansson, Plugi Oy, Heli Sorjonen

Goasttideaddji: Sosiála- ja dearvvasvuodaministeriija

Olggulddas hápmi ja prentehus: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere 2015

Sisdoallu

Dorvu eallima riskadiliid várás 7

Buohcamii gulavaš ovddut 10

Mánáide gulavaš ovddut 14

Oahppodoarjja ja rávesolbmuidskuvlendoarjja 18

Soalddátbálvalussii gulavaš ovddut..... 22

Bargguhisvuodaovddut..... 23

Veajuiduhttin 26

Bargobárttit ja ámmátdávddat 28

Ealáhatdorvu 29

Jápmima deaividettiin.....32

Eará ovddutetuudet 34

Manimušsadjásaš áigáiboahhtindoarjja.....37

Priváhta oajut 38

Sosiáladorvu olgoriikkain 38

Dorvu eallima riskadiliid várás

Vai olbmot, bearrašat ja servodat veajašedje bures, servodat doarju olbmuid eallima riskadiliin. Doarjja sáhhtá leat sihke ruđalaš ovdu ja dárbblašál bálválušat. Oadjudeapmi lea šaddan dárbbus suddjet áigáihoađu buohčuvuođa, bargonávccahisvuođa, boarisvuođa dahje jápmima várás. Oktageardánamos hámis servoša lahtut veahkehit heajubuid dárbbu mielde. Ovdánan servodagain oadjudeapmi lea olahuvvon láhkaásahusain buot servodaga lahtuide, ja dan gohčodat sosiálaoadjun.

Suomas ulbmilin lea dorvvastit olbmuid doarvái buorre vuodđodorvvu buot eallindiliin. Sosiálaoadjovuogádat šattai lágas mearriduvvon ráhkkaneamis bargobárttiid dihtii jagis 1897. Dálá áigge sosiálaoadju, mii sisttisdoallá ealáhagaid, bargobárteoaju, bargguhisvuodadorvvu, buohccoaju ja vanhemiidovdduid, lea ovdánan 1960-logu rájes.

Suopmelaš sosiáladorvvovuogádat šaddá sosiálaoajus, sosiáladoarjagiin sihke sosiála- ja dearvvassvuodabálválušain. Dát gihpa addá oppalašgova guovtti vuosttas dahjege áigáihoahtindoarjagis.

Áigáihoahtindoarjaga vuodđojurdagat ja ruhtadeapmi

Buot Suomas ássi olbmot dahje bargit leat oadjuduvvon boarisvuođa, bargonávccahisvuođa, buohčuvuođa, bargguhisvuođa ja bearrašafuolaheaddji jápmima šaddadan ekonomalaš massimiid várás. Oadju dáhkida govtolaš áigáihoađu dáin diliin.

Bargamii vuodđuduvvi ovdduid dássi lea čátton olbmo bargodietnasiidda. Jos bargohistorjá ii leat, olmui dáhkiduvvo unnimuš dási vuodđodorvvu. Eará riikkaid ektui Suopma spiehkasta das, ahte unnimus dorvvui lea vuoigatvuohta maiddá sis, geat eai leat máksán ollege oadjomávssuid.

Stáhta ruhtada vuodđodorvoovdduid vearováriin ja vearrolunddot mávssuin. Dietnasii čatnašuvvan dorvvu ruhtaduvvo bargoadidiid ja bargiid oadjomávssuin. Maiddá stáhta oassálastá muhtun dietnasii čatnašuvvan ovdduid ruhtadeapmai.

Ovdduid ohcan ja miediheapmi

Ovdduid galgá ohcat ja daid miedihit mánnggat eará lágádusat. Kela fuolaha eanáš oasis soasiáladorvoovdduin. Suopmelaš sosiáloadjovuogádaga erenoamáš sárggus lea, ahte priváhta oadjolágádusat dikšot bargoealáhat- ja bárte- ja ámmátdávdaovdduid. Dán doaimmas oadjolágádusat geavahit almmolaš válddi.

Priváhta sektora bargiid bargoealáhagain fuolahit ealáhatoadjofitnodatsearvvit, ealahatkássat ja ealahatvuodđudusat. Keva fuolaha olbmuid ealahatdorvvus, geat leat stáhta, gielddaid ja girku bálvalusas. Mearraolbmáidkássas fuolaha mearraolbmáid ealahatdorvvus ja Eanadoalliid ealahatlágádus (Mela) fuolaha eanadoalliid ja veahkkeruhtaoažžuid ealahatdorvvus. Kela fuolaha bargoealáhaga dievasmahtti álbmotealahatvuogádagas.

Bárteoadjofitnodatsearvvit vástidit priváhta ja gieldasuorggi bargiid bárte- ja ámmátdávdaojus. Stáhta bárteoajus fuolaha Stáhtakántuvra.

Kela fuolaha buohcoadjovuogádaga bokte mákson buohccedikšungoluid buhtadusain ja lassin beaiveruhtaovdduin, ja gielddat vástidit almmolaš dearvvasvuodafuolahusa bálvalusain.

Kela dikšu maiddá unnimus vejolaš dási bargguhisvuodadorvvu. Dietnasii čatnašuvvan bargguhisvuodadorvvus fuolahit bargguhisvuodakássat, maid lahttuvuohta lea bargiide eaktodáhtolaš.

Sosiáladorvoláhkaásaheamis ja sosiáladorvvu oppalaš ovddideamis vástida váldooasis sosiála- ja dearvvasvuodaministeriija (SDM). Ealahatdorvoguovddáš (EDG) lea bargoealahatvuogádaga oktasašbargolágádus. Das lea doaibmaváldi maiddá riikkaidgaskasaš ealahat- ja oadjudanáššiin Bárteoadjólágádusaid lihttu lea bárteoadjoáššiin fuolaheaddji oktasašorganisašuvdna.

Riikkabeaivvit gohcá Kela, ja Finansabearráigeahčču gohcá eará oadjo- ja ealahatlágádusa.

Nuppástusoahcan

Ássehas oažžu ovtto girjjálaš mearrádusa ovddu miediheamis dahje hilgumis. Seammás son oažžu girjjálaš rávvagiid das, mo mearrádussii sáhtá ohcat vuigema dahje nuppástusa.

Vuigengáibádusa sáhtá bargat mearrádusa dahkan lágádussii, mii juogo vuige mearrádusa gáibádusaid mielde dahje doaimmaha gáibádusa njuolgga nuppástusoahcanlávdegoddái.

Sosiáladorvvu nuppástusoahcanvuogádagas leat váldooasis guokte muttu. Vuosttasin váidaga giedahallá gažaldatvuloš oadjošládjii spesialiserešuvvan nuppástusoahcanlávdegoddi. Jos ohcci lea duhtameahtun maiddá nuppástusoahcanlávdegotti čovdosii, son sáhtta váidit oadjoriektái. Bárbuhtadusain ja soaldádtártebuhtadusain sáhtta váidit oadjorievtti mearrádusa manjá velá alimus riektái.

Johtolat- ja buohcceoadjobuhtadusaid, dálkkasvahátbuhtadusaid ja eaktodáhtolaš oajuin váidda lea golmma muttot. Vuosttas váidaga giedahallá gielddariekti. Gielddarievtti mearrádusas sáhtta váidit hoavvariektái ja hoavvarievtti mearrádusas alimus riektái. Ovda riektiegiedahallama áššehas, oadjofitnodatsearvi dahje Buohcceoadjoguovddáš bivdá dáin áššiin dábálaččat čovddusávžžuhusa áššai spesialiserešuvvan lávdegottis. Dávja áššehasa ja oadjofitnodatsearvvi gaskasaš sierramielalašvuhta čovdojuvvo lávdegotti ávžžuhusa mielde riektiegiedahallama haga.

Duopmostuollovuogádahkii gullet nuppástusoahcanlávdegottit:

- Sosiáladorvvu nuppástusoahcanlávdegoddi
- Bargguhisvuoda nuppástusoahcanlávdegoddi
- Oahppodoarjaga nuppástusoahcanlávdegoddi
- Bargoealáhatáššiid nuppástusoahcanlávdegoddi
- Bártáššiid nuppástusoahcanlávdegoddi

Johtolat-, buohcciid- ja dálkkasvahágiidda ávžžuhusaid addet lávdegottit:

- Johtolatvahátlávdegoddi
- Buohcceoadjolávdegoddi
- Oadjolávdegoddi (dálkkasvahágit)

Buohcamii gulavaš ovddut

Buohcanbeaiveruhta

Go bargoahkášaš olmmoš buohccá nu lossadit, ahte ii nákke bargat, áigáiboahu dorvvastuvvo buohcanbeaiveruđain. Buohkat Suomas ássi 16–67-jahkásaččat leat oadjuduvvon buozalmasa várás. Vuoigatvuohta buohcanbeaiveruhtii álgá, go buozalmas lea bistán buohccánbeaivvi lassin ovcci árgabeaivvi. Dán iežasvástuáiggis bargoadi máksá dábálaččat bálkká. Buohcanbeaiveruhta mákso eanemustá 300 árgabeaivvis.

Jos olmmos sáhtá buozalmasa geažil bargat dušše oasseáigásašbarggu, son sáhtá oažžut oassebuohcanbeaiveruđa. Oassebuohcanbeaiveruhta sáhtá ovdamearkan álkidahttit bargui máhccama buohcanluomus. Bargoaáigi ja bálkká galgá geahppánit 40–60 prosenttii árabus. Oassebuohcanbeaiveruđa sáhtá oažžut eanemustá 120 árgabeaivvis.

Buohcanbeaiveruhta mearrášuvvá dábálaččat ohcci vearuhusas gávnnavuvvon jahkedietnasa dahje guđa mánotbaji bargoboađuid vuodul. Buohcanbeaiveruhta lea vearuvuloš boahu, ja dat ohccojuvvo Kelas.

Mággaid Kela ovdduid máksit dušše árgabeivviin. Árgabeivin rehkenastojit beaivvit vuos-sárggas lávvardahkii earet árgabasiid.

Guhkesáigge buozalmas ja bargonávccahisvuohta

Jos buozalmas bistá guhká ja 300 beaivvi eanemusbuohcanruhtabadji dievvá, ohcco mearreáigásaš veajuiduhttindoarjja dahje bissovaš bargonávccahisvuodaealáhat. Bargonávccahisvuodaealáhat miedihuvvo veajuiduhttindoarjjan, jos olmmoš sáhtá velá veajuiduvvat ruovttoluotta bargoeallimii. Bargonávccahisvuodaealáhat buhte áigáiboadu, go olmmoš ii dearvvasvuodadilis geažil sáhte leat barggus. (Gč. lasi bargonávccahisvuodaealáhagaid birra s. 31)

Buohcooadjobuhtadusat priváhtadoaktára divššus ja mátkegoluin

Buohcooadju buhte áššehassii oasi priváhta dearvvasvuodafuolahusas addon divššus ja bargon dutkamušain. Buhtadusa mearri vuodđuduvvá Kela nannen mearremávssuide.

Bátnedoaktára bálkkát ja bátnedoaktára mearridan dutkamušat buhttejuvvojit seamma vuodđojurdagiid mielde go doaktára mearridan dahje dahkan doaibmabijut.

Mátkegoluin dikšui ja dikšunbargoveaga mátkiin áššehasa lusa buhttejuvvojit guđege mátkki buhta iežasvástu badjelmanni oassi dábálaččat lagamuš dikšunbáikái. Jos oktiirehkenaston mátkegolut leat eanet go kaleandarjagi áigge jahkeiežasvástu (ng. mátkegáhttu), buhttejuvvo badjelmanni oassi ollásit.

Buhtadusat priváhtá dearvvasvuodabálvalusaid geavaheamis ja mátkegoluin máksá Kela.

Dálkkasbuhtadusat

Buohcooadju buhte muhtin oassái dahje ollásit dálkasiid, mat áššehassii leat mearriduvvon buozalmasa divššu várás. Eaktun lea, ahte dálkasat gullet buhtadusvuogádaga ollái. Buhtadusa sáhtta oážžut maiddái buozalmasa dikšui mearriduvvon klinihkalaš lassibiebmobuktagiin ja vuodđovuoidasiin. Buhtadus rehkenasto proseantaossodahkan dálkasa hattis, ja dábálaččat buhtadus geahpeduvvo dálkasiid hattis jo apotehkas. Buhtadusa mearri lea juhkkon golmma dássái: vuodđobuhtadus, vuolit sierrabuhtadus ja bajit sierrabuhtadus. Áššehasa buhttekeahtá báhcán dálkkasgoluin lea kaleandarjahkásaš gáhttu (dálkkasgáhttu). Go dat dievvá áššehas máksá dušše 1,50 euro iežasvástu guđege dálkasa guovdu.

Buohcciidvahátbuhtadusat

Buohcciioadju buhte dearvvasvuodafuolahusas áššehassii dagahan olmmošvaháda. Buohcciioadju ii buhte dutkan- ja dikšundoaibmabijuid riskkaid dahje dan, jos áššáigullelaš dikšu ii leat ožžon áigái doivojuvvon bohtosa. Jos vahát lea unni, buhtadus ii mákso. Buohcciioadjojogovddáš gieđahallá buohcciidvahátalmmuhusaid.

Dálkkasvahátbuhtadusat

Eanásoasis Suomas vuvdojuvvon dálkasiin leat eaktodáhtolaš dálkkasvahátoadju. Oadju buhtte dálkasiid geavaheaddjiide šaddan vuordemeahtun hehttehusváikkuhusaid. Oadju ii buhtte dan, ahte dálkasis ii leat leamaš dárkkuhuvvon dikšunváikkuhus. Vahátalmmuhusaid gieđahallá Suoma Oktasaš Dálkkasvahátoadjoguovddáš.

Vuollái 16-jahkásačča lápmásiidoarjja

Kela máksá lápmásiiddoarjaga mánnái, gean dikšu, fuolaheapmi dahje veajuiduhttin dagaha dábálaš stuorát losádusa dahje čánusvuoda unnimustá guđa mánotbaji áiggi. Doarjaga mearri lea čeahkkálaston doarjaga dárbbu mielde golmma sierra dássái. (Gč. maiddá sierradikšunruhta s. 17)

16 jagi deavdán lápmásiiddoarjja

Kela máksá lámesolbmui lápmásiiddoarjaga álkidahttit beaivválaš eallimis, bargoeallimis ja oahppovázžimis čielgama. Doarjja mákso olbmui, gean buozalmas dahje váddu heajuda doaibmannávccaid ja dagaha veahkkedárbbu, bagadallama ja bearráigeahččama dárbbu dahje goluid. Doarjaga mearri lea čeahkkálaston doarjaga dárbbu mielde golmma dássái.

Ealáhaga oažžu dikšundoarjja

Kela máksá ealáhaga oažžu dikšundoarjaga ealáhatoažžui, gean buozalmas dahje váddu heajuda doaibmannávccaid ja dagaha veahkkedárbbu, bagadallama ja bearráigeahččama dárbbu dahje goluid. Ulbmilin lea dahkat vejolažžan buohcciid dahje lámesolbmuid ealáhatoažžuid ruovttus orrun nu guhká go veolaš ja doarjut veahki ja bálvalusaid oažžuma ruoktut. Doarjaga mearri lea čeahkkálaston doarjaga dárbbu mielde golmma dássái.

Mánáide gulavaš ovddut

Etniiddoarjja

Suomas ássi nissonis, gean áhpehisvuohta lea bistán unnimustá 154 beaivvi ja guhte lea fitnan dearvvasvuođadárkkistusasnjealji vuosttas áhpehisvuođamánuáigge, lea vuoigatvuohta etniiddoarjagii. Máiddái vuollái 18-jahkásaš máná adopšuvdnavánhemiin lea vuoigatvuohta etniiddoarjagii.

Kela miediha etniidodarjaga eatni válljema mielde juogo ruhtan dahje etniidbáhkkan. Etniidbáhkka sisttisdoallá máná dikšunbiergasiid ja biktasiid. Etniiddoarjja lea vearuhis ovdu.

Mánáidruhta

Kela máksá máná vánhemiidda mánáidruđa, dan rádjai go mánná deavdá 17 jagi. Oktofuolaheaddjái mákso bajiduvvon mánáidruhta. Mánáidruhta lea vearuhis ovdu.

Etniid-, áhčiid- ja vánhemiidruhta

Vánhemiin lea vuoigatvuohta oažžut friddja barggus dan áigái, mas sidjiide mákso etniid-, áhčiid- dahje vánhemiidruhta. Eatnái mákso etniidruhta 105 árgabeaivvis. Vuoigatvuohta etniidruhtii álgá 30–50 árgabeaivvi ovdal árvaluvvon riegádahttináiggi.

Vánhemiidruhta mákso 158 árgabeaivvis njuolgga etniidruhtabaji manjá dan vánhemii, guhte báhcá ruoktut dikšut máná. Vánhemat sáhttiba soahpat gaskaneaska vánhemiidruhtabaji juogadeamis. Vánhemiidruđa sáhtta máksit eanemustá guovtti oasis goappáge vánhemii. Jos bearrašii riegádit jumežat, vánhemiidruhtabadji jotkkojuvvo 60 árgabeaivvi, jos golmmežat joatkka lea 120 árgabeaivvi. Jos guktot vánhemat leat oktanaga oassálas vánhemiidfriddjas, vánhemiidruđa sáhtta máksit ovtaáigásaččat guktuide vánhemiidda. Vánhemiidruhta mákso maiddái vuollái 7-jahkásaš máná adopšuvdnavánhemii.

Áhčiidruhta mákso 54 árgabeaivvis. Dáin 18 beaivvi áhčči sáhhtá leat friddjas seamma áigge, go eatni lea ruovttus mánáin, ovdamearkan dalán riegádahttima mánjá. Loahpaid beivviid galgá doallat eará áigge eatni etniid- dahje vanhemiidfriddjain. Áhčiidfriddja sáhhtá juohkit mángga oassái, muhto dan galgá doallat ovdalgo mánna deavdá guokte jagi.

Vánhemiidbeaiveruđat ja daid vástideaddji friddjat leat adopšuvdnavánhemiidda stuorámuš oasis seammaláganat go biologalaš vanhemiidda.

Etniidruhta, áhčiidruhta ja vanhemiidruhta rehkenasto seamma go buohcanbeaiveruhta. Etniid-, áhčiid- ja vanhemiidruđat leat 70 proseantta bálkkás, muhto maksináigodaga álggus dat máksojit stuorábun. Jos ohccis eai leat bargoboađut, beaiveruđat máksojit unnimusdási mielde. Vánhemiidbeaiveruđat leat vearuvuloš boahu.

Vánhemiidovdduid galgá ohcat Kelas. Etniidruđa galgá ohcat mañimustá guokte mánotbaji ovdal árvaluvvon riegádahttináiggi ja áhčiidruđa mañimustá guovtti mánotbaji siste das, go mánna lea deavdan guokte jagi dahje go máná adopšuvnnaš lea gollan guokte jagi. Vánhemiidruhta dahje oassálas vanhemiidruhta ohccojuvvo mánobaji ovdal ovddu álgima. Adopšuvnnas vanhemiidruhta ohccojuvvo guovtti mánotbaji siste máná dikšui váldimis.

Vánhemis lea vuoigatvuohta vanhemiidbeaiveruđaide, jos son lea gullan Suoma sosiáladorvvu ollái unnimustá 180 beaivvi dalán ovdal máná árvaluvvon riegádanáiggi. Maiddái eará EU- ja EEO-riikkain, Sveiccas ja Israelis coggon oadjoáigi rehkenastojuvvo mielde.

Mánáiddivššu doarjagat

Jos bearraša vuollái 3-jahkásaš mánna ii leat gielddalaš beaivedivššus, bearrašis lea vuoigatvuohta ruoktodikšundoarjagii.

Mánáid ruoktodikšundoarjagii gullet dikšunruhta, dikšunlassi ja vejolaš gielдалassi. Dikšunruđa mearri lea buohkaide seamma, muhto dikšunlasi mearri lea gitta baerraša boađuin. Lassin giela sáhhtá máksit ruoktodikšundoarjaga oážžui gielдалasi.

Jos vuollái 3-jahkásaš máná vánhén bargá oasseáigebarggu eanemustá 30 diimmu vahkus, son sáhhtá oážžut njuovžilis dikšunruđa. Njuovžilis dikšunruđa mearri lea čeahkkálaston guovtti jovkui vánhema bargoáiggi mielde. Bearraša boađut eai váikkut njuovžilis dikšunruđa mearrái.

Oasseáigebarggueanemustá 30 diimmuvahkus bargivánhemis lea vuoigatvuohta oassálas dikšunruhtii máná vuosttas ja nuppi skuvlajagi áigge. Jos mánna gullá guhkiduvvon oahppogeatnegasvuođa ollái, oassálas dikšunruđa sáhtá oážžut máná golmma vuosttas skuvlajagi áigge.

Bearáš sáhtta válljet priváhta divššu doarjaga, jos bearráša vuollái skuvlaahkásaš mánná lea priváhta beaivedivššus. Dikšu sáhtta leat priváhta beaiveruoktu, bearašbeaiveruoktu dahje bearraša bálkáhan dikšu. Priváhta divššu doarjja mákso njuolgga dikšui.

Mánáiddikšundoarjja ohccojuvvo Kelas.

Sierradikšunruhta

Kela máksán sierradikšunruđain buhttejuvvo dienasmassin dilis, mas vuollái 16-jahkásaš lossadit buohcci dahje lámis máná vánhén gártá leat gaskaboddasii eret barggus, daningo son ferte oassálastit iežas máná dikšui dahje veajuiduhttimii. Sierradikšunruhta rehkenasto dego buohcanbeaiveruhta.

Ealihandoarjja

Guktot vánhemat leat ovddasvástádusas vuollái 18-jahkásaš máná ealiheamis. Jos vánhén ii fuolat máná ealiheamis, mánnái sáhtta nannet ealihandoarjaga. Vánhén máksá ealihandoarjaga mánnosaččat dahje ovtaháválaš máksun. Ealihanveahkki dárkkistuvvo eallingolluindeavssa mielde.

Jos ealihangeatnegas vánhén ii mávsse ealihanveahki, Kela máksá mánnái ealihandoarjaga. Ealihandoarjaga oažžu maiddái mánná, geasa ii leat sáhttán nannet áhči. Doarjja mákso maiddái dalle, go vánhema máksin ealihanveahkki lea unnit go ealihandoarjja.

Oahppodoarjja ja rávesolbmuidskuvlendoarjja

Oahppodoarjja

Oahppodoarjja dorvvasta oahppi áigái boadu. Oahppodoarjaga sáhttá oažžut vuoddoskuvlla manná oahpuid várás. Doarjja šaddá oahpporuđas, ássanlasis ja stáhta dáhkidan oahppoloanas. Oahppi ássanvuohki ja bearašgaskavuodát váikkuhit, oažžugo son oahppodoarjaga ássanlasi vai almmolaš ássandoarjaga. Kela máksá oahpporuđa ja ássanlasi mannosáččat oahppái. Oahpporuhta lea vearuvuloš boahtu.

Rávesolbmuidskuvlendoarjja

Bargoeallimis unnimustá gávccii jagi leamašan olbmot sáhttet ohcat rávesolbmuidskuvlendoarjaga oahpuideaset várás. Rávesolbmuidskuvlendoarjja miediheapmi eaktuda, ahte ohcci lea dohkkehuvvon čadáhii dutkosa dahje sierra oahppoollisvuoda, mii bistá unnimustá guokte mánotbaji, ja ohcci lea dán áigge bálkkáhis oahppofriddjas. Skuvlen galgá leat dutkosii doalvu dahje ámmátlaš lassi- dahje dievasmahttinskuvlen. Doarjaga mearri vástida dietnasii čatnašuvvan bargguhisvuodabeaiveruđa. Rávesolbmuidskuvlendoarjaga miediha Skuvlenruhtafoanda.

ÁIGÁBOAHTINDOARJJA

	ÁSSAN	MÁNÁT JA BEARAŠ	OAHPU VÁZZIN	BARGGUHIS-VUOHTA
OVDDUT	 <ul style="list-style-type: none"> dábálaš ássandoarjja oahppodoarjaga ássanlassi ealáhatoažžuássandoarjja 	 <ul style="list-style-type: none"> etniiddoarjja etniidáhčiid- ja vánhemiidruhta mánáidruhta mánáiddikšun doarjagat sierradikšunruhta ealihandoarjja 	 <ul style="list-style-type: none"> oahppodoarjja ráves-olbmuidskuvlendoarjja 	 <ul style="list-style-type: none"> dietnasii čatnašuvvan-ruhta vuodđobeaveruhta bárgomárkandoarjja
OVDDUMIEĐIHEADJJI	Kela			
			Skuvlenfoanda	Bárgguhisvuodakássat
RUHTADEAPMI	Stáhta			
		Bargoaddit		
		Bargit		

BUOHCU- VUOHTA	EALÁHAGAT	ÁIGÁIBOAH- TINDOARJJA	BARGOBÁRTTIT JA ÁMMÁTDÁVDDAT
 <ul style="list-style-type: none"> • buohcanbeaiveruhta • Kela-buhtadusat priváhta dearvvasvuoda- bálvalusaid geavaheamis • dálkkas- ja mátkebuhtadusat • lápmásiidovddut • veajuiduhttin 	 <ul style="list-style-type: none"> • boarisvuodaéaláhat • bargonávc- cahisvuodaéaláhat- / veajuiduhttin • dáhkádušealáhat • bearašealáhagat 	 <ul style="list-style-type: none"> • vuodđoáigái boadut • dievasmahtti áigái bohtindoarjja • easti áigái bohtindoarjja 	 <ul style="list-style-type: none"> • buohcce- dikšunbuhtadusat • bártebeaiveruhta ja -ealáhat • váddolassi • veajuiduhttin • bearašealáhagat
Bargoealáhatlágádusat		Gielddat	Bárteoadjólágádusat
			Bargoaddit
		Gielddat	
Eará oadjuvuvvon olbmot			

Soalddátbálvalussii gulavaš ovddut

Soalddátdoarjja

Kela máksá soalddátdoarjaga vearjobálvalusa dahje siviilabálvalusa čadaheaddji olbmui ja su bearrašii. Gáibádussan lea, ahte bálvalus lea heajudan ohcci áigái boahthinvejolašvuodaid ja son lea doarjaga dárbbus. Soalddátdoarjaga mearrái váikkuhit boadut mat lea.

Sohtesoalddát- ja veteránaovddut

Suoma sodiid 1939–1945 soahteinvalidain, soahtedoaimmain mielde lean albmáin ja nissoniin dahjege soahteveteránain sihke miidnajaigejeddjiin lea vuoigatvuohta soahtelassái. Dasa eai váikkut oažžu boadut dahje opmodat. Badjelmearálaš soahtelasi sáhtta oažžut veterána, guhte oažžu sihke soahtelasi ja álbmotealáhaga. Veteránalassái lea vuoigadahtton veterána, guhte oažžu sihke badjelamearálaš soahtelasi ja bajiduvvon dahje alimus ealáhaga oažžu dikšundoarjaga. Kela máksá veteránaovdduid ja dat leat vearuhis boahu.

Bargguhisvuodáovddut

Bargguhisvuodabeaiveruhta

Bargguhisvuodakássat mákset dietnasii čatnašuvvan bargguhisvuodabeaiveruđa ja Kela vuoddobeaveruđa.

Vuoddobeaveruhta mákso 17–64-jahkásaš bargguhis bargoohccii, gii deavdá barggusorruneavttu.

Dietnasii čatnašuvvan beaiveruhta makso bargguhis bargoohccái, gii leamašan ovdal bargguhisvuodá álgima bargguhisvuodakássa lahttu unnimustá 26 vahku ja kássa lahttun lea deavdán barggusorruneavttu. Fitnodatolbmoss gáibiduvvo 18 mánotbaji lahttuvuohta fitnodatolbmuid bargguhisvuodakássas ja fitnodatolbmoss barggusorruneavttu ollašuvvan lahttuáigge. Bargguhisvuodakássii gullan lea eaktodáhtolaš.

Bargguhisvuodabeaiveruđa máksin álgá, go bargguheapmi leamašan bargoohccin bargofápmodoaimmahagas oktiibuot vihtta bargobeavvi. Beaiveruhta mákso viđa beavvis vahkus, oktiibuot eanemustá 500 árgabeavvis. Allaagát bargguhemiide sáhtá máksit dan manáge bargguhisvuodabeaiveruđa nu gohčoduvvon lassibeivviin. Lassibeavevuoigatvuohta šaddá, jos

- jagiid 1950–1954 riegiđan bargguheapmi deavdá 59 jagi ovdal 500 bargguhisvuodabeavvi ollašuvvama,
- jagiid 1955–1956 riegiđan bargguheapmi deavdá 60 jagi ovdal 500 bargguhisvuodabeavvi ollašuvvama dahje
- jagi 1957 dahje dan maná riegiđan bargguheapmi deavdá 61 jagi ovdal 500 bargguhisvuodabeavvi ollašuvvama.

Barggusorruneaktu ollašuvvá, go bargoohcci leamašan 26 vahku barggus bargguhisvuodá ovdal 28 mánotbaji áigge. Fitnodatolbmoss barggusorruneaktu, ollašuvvá, go bargguhisvuodá ovdal 48 mánotbaji áigge leamašan barggus oktiibuot 18 mánotbaji fitnodatolmmošin ja fitnodatdoaimma lea leamaš doarvái viiddis.

Bargomárkandoarjja

Jos Suomas ássi 17–64-jahkásaš bargguheapmi lea ožžon bargguhisvuodabeaiveruđa eanemusáiggi dahje su bargohistorjá ii deavddebargguhisvuodabeaiveruđagaibádusa, barggusorruneavttu, sus lea vuoigatvuohta Kela máksán bargomárkandoarjagi.

Vuosttas geardde bargomárkaniidda boahtti olbmos lea viđa mánotbaji vuordináigi ovdal go bargomárkandoarjaga máksin álgá. Ámmátlaš skuvlejumis válmmaštuvvan oahppái bargoamárkandoarjja mákso vuordináiggi haga.

Bargoamárkandoarjja lea dievasmearálažžan vuodđobeaveruđa sturrosaš. Mearrái váikkuhit bargoohci eará boadut. Vánhemiiddes luhtte orru bargomárkandoarjaga oazžui mákso 50 proseantta bargomárkandoarjagis. Bargomárkandoarjaga bistin ii leat ráddjejuvvon.

Veajuiduhttin

Kela ordnen veajuiduhttin

Kela ordne ámmátlaš veajuiduhttima, lossadit lámis olbmuid medisiinnalaš veajuiduhttima ja guorahallanvuloš veajuiduhttima ja lassin buhte veajuiduhttinpsykoterapiija.

Ámmátlaš veajuiduhttin ordnejuvvo barggoanávccaid doarjuma dihtii, go bargonávccat leat jo fuotnánan dahje uhkkidit fuotnánit čielgasit. Buoalmasa dahje váttu lassin árvoštallat olbmo oppalašdili. Ámmátlaš veajuiduhttimin ordnejuvvojit lagamustá veajuiduhttinárbočilgehusat, veajuiduhttinutkamušat, bargui hárjeheapmi, skuvlema ja bargonávccaid doalaheaddji ja buorideaddji hárjeheapmi.

Medisiinnalaš veajuiduhttin ordnejuvvo bargo- dahje doaibmanávccaid dorvvasteami dihtii vuollái 65-jahkásaš lossasit lámis olbmuide, geat eai leat lágádusdivššus. Lassin gáibiduvvo, ahte olmmoš oázžu bajiduvvon dahje alimus lápmásiisovddu. Medisiinnalaš veajuiduhttin lea beavttálmahtton ja ovttahatolbmo várás plánejuvvon rabas- ja lágádusveajuiduhttin.

Guorahallanvuloš veajuiduhtiin lea eanáš ámmátlaččat čiekŋudahtton medisiinnalaš veajuiduhttin dahje iešgudege dávdajoavkku guoskavaš gurssat. Guorahallanvuloš veajuiduhtiin ii leat lágas mearriduvvon vuoigatvuohta, muhto veajuiduhtton olbmuid lohkomearri lea gitta jahkásaš mearrerudain.

Kela buhte veajuiduhttinpsykoterapiija bargonávccaid doarjuma dihtii bargoahkásaš olbmuide, geaid bargonávccaid uhkkida diagnoserejuvvon mielladearvvasvuoda váddu. Lassin gáibiduvvo, ahte dikšungaskavuohta lea joatkašuvvan diagnosa maŋŋá unnimustá golbma mánotbaji.

Bargoealáhatlágádusaid ordnen veajuiduhttin

Bargoealáhatlágádusat ordnejit bargonávccahisvuoda eastima dihtii ámmátlaš veajuiduhttima bargoeallimii stádasman bargiide ja fitnodatolbmuide. Eaktun lea medisiinnalaččat fuomášuvvon dávda dahje váddu, mii dagaha bargonávccahisvuoda áitaga sullii viđa jagi siste. Ámmátlaš veajuiduhttimiin veahkehat bargi dahje fitnodatobmo bissut bargoeallimis

dahje ovddidat bargui máhccama. Bargoealáhatlágádusaid doarjun veajuiduhttin sáhtta leat ovdamearkan veajuiduhttinrávven, bargogeahččaleapmi, bargui hárjeheapmi heivvolaš barggu gávdnama dihtii, bargui dahje ámmáhii doalvu skuvlema dahje barggus dárbbášuvvon bargoneavvuid buhttema.

Vejuiduhttinruhta

Vejuiduhttinruđain dáhkida áigái boađu vejuiduhttimii oassálastima áiggis. Vejuiduhttinruđa máksá bargoealáhatlágádus dahje Kela.

Bargobárttit ja ámmátdávddat

Bargoaddi galgá oadjudit iežas bargiid bargobárttiid ja ámmátdávddaid várás. Bárteoadju buhtte bargái bargobártti ja ámmátdávdda dagahan ekonomalaš massimiid. Bargoaddi váldá lágas mearriduvvon bárteoaju priváhta oadjolágádusas. Eanadoallofitnodatolbmuid ealahatlagádus fuolaha eanadoallofitnodatolbmuid bárteoajus. Stáhtakántuvra máksá stáhta bargiid bártebuhtadusaid.

Jos bargoaddi suostá bárteoaju váldima dahje son ii leat oadjudangeatnegas, vaháguvvan bargis lea goitotge vuoigatvuohta buhtadusaide. Bárteoadjólágádusaid lihttu giedahallá ja máksá dáin dáhpáhusain buhtadusaid.

Bárteoaju buhtadusat

Lágas mearriduvvon bárteoajus buhttejuvvojit dárbbášlaš buohccedikšungolut ja dienasmassin. Gaskaboddasaš bargonávccahisvuođa áiggis mákso beaiveruhta eanemustá ovttá jagi áigge. Beaiveruhta lea njealji vuosttas vahku áigge seamma go buohcanáiggi bálká. Dán maŋŋá beaiveruhta lea 1/360 vaháguvvna jahkedietnasis, mii mearrášuvvá dábálaččat bártti dáhpáhuvvanáiggi dienasdási mielde. Jos bargonávccahisvuohta joatkašuvvá velá jagi geažes bárttis, mákso vaháguvvan olbmui bárteealahat.

Beaiveruđajabárteealahaga sáhtttá máksit maiddá oassebuhtadussan, jos bargonávccahisvuohta lea oassálas. Beaiveruhta ja bárteealahat leat vearuvuloš boahtu.

Lassin vaháguvvan olbmui mákso váddoruhta barggus šaddan váttu dahje ámmátdávdda dagahan bissovaš hehttehusas. Váddoruhta lea vearuhis ovdu. Jápmindáhpáhusain mákso bearašealahat leskii ja bárttis jápmán vuollái 18-jahkásaš mánnái dahje vuollái 25-jahkásaš oahpu vázzi mánnái. Bearašealahat lea vearuvuloš boahtu.

Bárteoajus buhttejuvvo maiddá mediisinnalaš ja ámmátlaš vejuiduhttin.

Ealáhatdorvu

Suoma lágas mearriduvvon ealáhatvuogádat šaddá bargoealáhagas ja álbmotealáhagas. Goappáge vuogádaga ovdduide gullet bargonávccahisvuodaealáhat, bearašealáhat ja boarisvuodaealáhat.

Bargoealáhat

Bargoealáhat dáhkida, ahte dienasbarggus dahje fitnodatolmmošin doaibman olbmo áigái boahu ii fuotnán mearkkašahhtiláhkai go bargoeallin báhcá.

Suomas buot bálkáváldit ja fitnodatolbmot gullet bargoealáhatvuogádaga ollái. Bargoealáhatmáksu mákso oppa bálkkás iige ealáhagas leat euromearrásaš badjerádjá.

Bargoealáhatvuogádagas boarisvuodaealahakkii sáhtta báhcit 63–68-jahkásažžan. Bargonávccahisvuodaealáhat nuppástuvvá boarisvuodaealahakkan ealáhatoažžu deavddedettiin 63 jagi.

Bargoealáhatvuogádagas boarisvuodaealahat čoahkkana barggusorrumis 18 jagi agis 68 jagi agi rádjai. Ealahagat rehkenastojit jahkedietnasis, fitnodatolbmuid bokte jahkásaš nannejuvvon bargoboaduin. Ealahat čoggo agi mielde čuovvovaččat:

18–52-jahkásažžan 1,5 %

53–62-jahkásažžan 1,9 %

63–67-jahkásažžan 4,5 %

Jos olmmoš joatká bargama boarisvuodaealahagas, ealahat čoggo 1,5 proseantta. Ealahat čoggo maiddái dietnasii čatnašuvvan ovdduid (omd. bargguhisvuodabeaiveruhta) vuodđun leahkki dietnasiid vuodul. Maiddái dutkosii dolvon oahppovázžin ja vuollái 3-jahkásaš máná dikšun ruovttus čohkkejit bargoealahaga.

Álbmotealáhat ja dáhkádusealáhat

Álbmotealáhat dorvvasta unnimusáigái boađu daidda ealahatoažžuide, geat eai oaččo bargoealáhaga dahje geaid bargoealáhat lea unni. Álbmotealáhaga mearri unnu bargoealáhaga stuorodettiin iige álbmotealáhat mákso go bargoealáhat badjelmanná dihto rájá.

Álbmotealáhaga mearri Suomas lea gitta 16 ja 65 ahkejagiid gaskkas orrojun áiggi guhkkodagas. Dievas boarisvuodaealáhaga oažžu, jos orrunjagat leat unnimustá 40. Suoma ja nuppi EU- dahje EEO-riikka riikkavuložis gáibiduvvo, ahte go son deavdá 16 jagi lea son orron Suomas unnimustá golbma jagi.

Álbmotealáhatvuogádaga boarisvuodaealáhahkii lea vuoigatvuohta 65 jagi deavdán olbmus. 63 jagi deavdán sáhtá juos hálida oažžut áraduvvon ealáhaga. Dalle ealáhat unnu bissovaččat 0,4 proseantta juohke mánotbajis, goas ealáhat valdo áraduvvon ealáhahkan. Álbmotealáhaga ohcama sáhtá mañidit, dalle dat máksa bajiduvvon ealáhahkan.

Buot ealáhatoažžuide lea Suomas dáhkiduvvon ealáhaga unnimusedassi. Jos eará ealáhatboadut báhcetunnimusedási (743,38 euro/mb jagis 2014) vuollái, Kela máksa váilu oasi dáhkadusealáhahkan.

Bargonávccahisvuodaealáhat

Jos olmmoš buohccá guhkesáigásaččat nu, ahte ii nagot šat leat barggus, áigáiboahu dorvvastuvvo bargonávccahisvuodaealáhahkan. Bargonávccahisvuodaealáhat miedihuvvo dábálaččat easka, go olmmoš lea ožžon buohcanbeaiveruđa sullii 300 beaivvi áigge. Bargonávccahisvuodaealáhaga sáhtá oažžut, jos ii buozalmasa dahje vátu geažil nagot bargat iežas dábálaš barggu dahje eará dasa buohtastahtton barggu.

Bargoealáhatvuogádagas bargonávccahisvuodaealáhaga sáhtá miedihit 18–62-jahkásaš bargonávccahis olbmui. Bargoealáhatvuogádagas molssaeavttut leat bissovaš bargonávccahisvuodaealáhat, mearreáigásaš veajuiduhttindoarjja, oassebargonávccahisvuodaealáhat dahje oasse veajuiduhttindoarjja. Bargonávccahisvuodaealáhaga mearis váldo vuhtti dat, mo ealáhát livččii ovdánan, jos olmmoš livččii sáhtán joatkit barggus boarisvuodaealáhaga rádjai (ng. boahhti áigi).

Álbmotealáhatvuogádagas bargonávccahisvuodaealáhaga sáhtá miedihit 16–64-jahkásaš bargonávccahis olbmui. Ealáhat sáhtá leat juogo bissovaš bargonávccahisvuodaealáhat dahje mearreáigásaš veajuiduhttindoarjja. Ealáhaga mearrái váikkuhit Suomas orron áigi, eará ealáhagat ja bearšgaskavuodát. Olles bargonávccahisvuodaealáhaga oažžu, jos lea orron Suomas 16 jagi ági ja ealáhaga álgima gaskasaš áiggis unnimustá 80 proseantta. Vuollái 19-jahkásažžan Suomas orodettiin bargonávccaheapmin gártan olmmoš oažžu álo olles ealáhaga orrunáiggis fuolakeahhtá.

Jos bargonávccahisvuodaealáhat báhcá unnin, Kela sáhtá máksit lassin dáhkadusealáhaga.

Jápmima deaividettiin

Bargiid joavkoheaggoadju

Go olmmoš, guhte lea barggus jápmá, su beallelaš ja agivuloš mánát (dahje vuollái 22-jahkásaččat oahpu vázzi mánát) ožžot geardebuhtadusa bargiid joavkoheaggaoajus. Jos beallelaš dahje agivuloš mánát eai leat, buhtadusa sáhttá máksit oamehačča vanhemiidda dahje ráves mánáide, juos dát leat bargonávccaheamit dahje geafit. Joavkoheaggaoaju ollái gullet bargit, geaidda bargoaddi lea geatnegas ordnet bargoealáhatdorvvu sihke eanadoallofitnodatolbmot.

Bearašealáhagat

Dietnasii čátnašuvvan mákso bargoealáhatvuogádagas ja bárteoadjovuogádagas. Bargo-ealáhatlágaid ja bárteoadjolága mieldásaš leaskkaealáhat mákso leskii su jápmima rádjai.

Bargoeláhatlágaid mieldásaš bearašealáhaga vuodđun lea ovdoguoddi ožžon ealáhat dahje dat ealáhat, man son livččii ožžon, jos livččii jápminbeaivve šaddan bargonávccaheapmin. Oktiirehkenastojuvvon leaskkaealáhat ja mánáeláhat sáhttá leat eanemustá ovdoguoddi ealáhaga sturrosaš. Leaskka iežas boadut váikkuhit leaskkaealáhaga sturrodahkii. Dat eai goitotge váikkut leaskkaealáhahkii nu guhká go leaskkas leat vuollái 18-jahkásaš mánát.

Leaskkas lea álo vuoigatvuohta leaskkaealáhahkii, juos son leai náitosis ovdoguoddin dan jámedettiin, ja leai náitalan ovdalgo ovdoguoddi devddii 65 jagi ja beallelaččain lea dahje lea leamaš oktasáš mánná. Jos oktasáš mánná ii leat, leaskkas lea vuoigatvuohta leaskkaealáhahkii, jos lea náitalan ovdal leaskka 50 jagi ja ovdoguoddi 65 jagi agi ja náittoslihttu lea bistán unnimustá vihtta jagi. Lassin gáibiduvvo, ahte leaska lea beallelačča jámedettiin unnimustá 50-jahkásaš dahje leaska lea ožžon bargonávccahisvuodaealáhaga unnimustá golbma jagi. Registrerejuvvon barragaskavuohta buohtastahtto náittuslihttui.

Bargoeláhatvuogádagas bearašealáhagain buhttejuvvo dat dienasboadu massin, mii bearrašii šaddá go fuolaheaddji jápmá. Álbmotealáhatvuogádaga dábálaš bearašealáhat fas dorvvasta leaskka ja mánáid unnimusáigiboadu.

Álbmotealáhatvuogádagas leaskkaealáhat mákso dassázii go leaska deavdá 65 jagi. Dan maŋŋá leaskkas lea vuoigatvuohta iežas álbmotealáhahkii, jos su iežas bargoealáhat lea unni. Maiddái guhkesáigge bargonávccahis leaskkain gáibiduvvo 50 jagi ahki. Earet dán erohusa vuoigatvuohta leaskkaealáhahkii mearrášuvvá álbmotealáhatvuogádagas measta seamma láhkai go bargoealáhatvuogádagas.

Sihke bargoealáhat- ja álbmotealáhatvuogádagas vuollái 18-jahkásaš mánás lea vuoigatvuohta mánáealáhahkii. Ealahaga oažžu ovdoguoddi iežas mánná, adoptamánná ja seamma dálldoalus ássan leaskka mánná. Oahppái ealahaga sáhtta máksit 21 agi rádjai. Jos guktot vanhemat leat jápmán, mánnái miedihuvvo sierra ealáhat goappage vanhema maŋŋá.

OVDOGUODDI = JÁPMÁN BEALLELAŠ DAHJE VÁNHEN

Eará ovddutetuudet

Ássama doarjagat

Borramusgázzi mas leat unná boadut sáhtta ohcat Kelas dábalaš ássandoarjaga ássanmanuid várás. Ássandoarjaga sáhtta oažžut fásta láigo-, ássanvuoigatvuohta- dahje oamastusvisti várás, mii lea Suomas.

Ássandoarjaga mearrái váikkuhit borramusgácci sturrodas, vistti sajádatgielddat, vistti viidodat, válmmaštuvvanjahki ja liggenvuogádat, ássangolut, bruttománobajiboadut ja opmodat. Jagi 2015 álggus ássandoarjaga mearrái váikkuhit dušše borramusgácci sturrodas, boadut, ássangolut ja vistti sajádatgielddat.

Oahppi sáhtta ohcat oahppodoarjaga ássanlasi, mii miedi huvvo dušše oahppovázžin mánobajiid áiggi oahppoáiggi vistti várás. Ássanlasi miediheapmai váikkuhit oahppi iežas boadut. Vánhemiid boadut váikkuhit vuollái 18-jahkásaš nuppi dási oahppolágádusas oahpu vázzi ássanlassái.

Ealáhatoažžu ássandoarjaga mákso Suomas ássi olbmui, guhte oažžu ealáhaga. Ássangoluid eanemusmearri, mii váldo vuhtii, nannejuvvo jahkásaččat bearraša sturrodaga ja vistti sajádatgielddat vuodul. Lassin ássandoarjaga mearri lea gitta bearašgaskavuodain sihke boaduin ja opmodagas. Ássama doarjagat leat vearuhis ovddut.

BORRAMUSGÁZZI= SEAMMA VISTTIS BISSOVAČČAT ÁSSI OLBMOT

Johtolaoaju buhtadusat

Lágas mearriduvvon johtolaoaju vuoigadahtta johtolatbárttis vaháguvvan olbmo buhtadusaide. Dienasmassimiin sáhtta máksit buhtadusaide gaskaboddasaččat dahje bissovaččat bargonávccahisvuodaealáhahkan. Buhtadusat máksojit maidddái buohccedikšungoluin, bakčasis ja vearkamis ja bissovaš hehttehusas. Jos johtolatbártti geažil jápmá, jápmán olbmo bearrašis lea vuoigatvuohta bearašealáhahkii.

Manimuššadjásaš áigáiboahhtindoarjja

Áigáiboahhtindoarjja

Áigáiboahhtindoarjja lea manimuššadjásaš áigáiboahhtindoarjja diliid várás, main olbmo dahje bearraša boadut ja várit eai reahkká vealtameahttun manuid várás. Gielda miediha áigáiboahhtindoarjaga ohcamuša vuodul dábálaččat ovttá mánotbadjái hávil. Doarjja mákso dat mearri, main áššehasa doarjagii vuoigadahtti boadut badjelmannet su geavaheami várás leahkki boaduid ja váriid.

Áigáiboahhtindoarjja šaddá vuodđooasis, doarjagis eará vuodđogoluid várás ja dievasmahtti áigáiboahhtindoarjagis. Lassin sáhtá miedihuvvot easti áigáiboahhtindoarjja.

Vuodđooassi galgá lága mielde gokčat borramušgoluid, bivttasgoluid, unnán dearvvasvuodafuolahusgoluid, persovnnalaš buhtisvuoda ja ruovttu buhtisvuoda manuid, báikkálašjohtolagamávssuid, láddediŋkomiid, telefonageavahusa, áiggeádjigoluid ja eará beaivválaš áigáiboadu. Doarjja eará vuodđomanuide gokčá dárbbášlaš ássangoluid, elerávnnji ja ruoktooaju sihke unnánaš stuorát dearvvasvuodafuolahusgoluid. dievasmahtti áigáiboahhtindoarjja gokčá ovdamearkan eará ássangoluid, mánáid beaivedikšunmávssuid ja erenoamáš dárbbuin šaddi goluid. Easti áigáiboahhtindoarjaga ulbmilin lea doarjut olbmo ja bearraša iešdoaimi čielgama sihke eastit geassáseami ja guhkesáigge áigáiboahhtindoarjjavulošvuoda.

Sosiála loatnaaddin

Gielda sáhtá miedihit sosiála loana ohccái, geas ii leat smávva boaduid ja ruđahisvuoda geažil vejolašvuotta oažžut govttolášvuodaevttnin loana eara láhkai, muhto gii goitotge čielgá loana ruovttoluottamáksimis. Sosiála loanas gielda sáhtá bearrat govttoláš reanttu. Ovdal loana miediheami čielggaduvvo vuoigatvuotta áigáiboahhtindoarjagii. Loana addima ulbmilin lea eastit ekonomalaš geassáseami ja badjevealgáduvama ja lassin doarjut iehčanas čielgama. Gielda ordne ekonomalaš rávvema sosiála loana ohccái.

Priváhta oajut

Eaktodáhtolaš oajuin sáhhtá nannet iežas sosiáladorvvu ja ráhkkanit iešguđetlágan riskkaid várás. Ovdamearkan heaggaoajut, earalágan ealáhatseastima vuogit, asttuáiggi bárteoajut ja buohcangollooajut dievasmahttet bákkolaš sosiáladorvvu. Ruovttuoadju fas lea mihtilmas vahátuoadju.

Sosiáladorvu olgoriikkain

EU ja EEO-riikkain sirdášuvvi bargit gullet dábálaččat orrunriikkasteaset fuolakeahhtá dan riikka sosiáladorvvu ollái gos barget. Spiehkastahkan leat goitotge ovdamearkan bargui gohčohallan ja lágiduvvon bargit, geain lea vuoigatvuohta vuolginriikkaset sosiáladorvui. Bargama vuodul ovttá riikkas dinejuvvon ovddut máksojit lahttoriikkas nuppái. Eará go bargiid, dego ealáhatoažžui ja oahppiid, sosiáladorvu mearrášuvvá sin ássanriikkaset láhkaásahusa mielde.

Lassedieđuid

---

www.kela.fi

www.tyoelake.fi

www.keva.fi

www.mela.fi

www.tvl.fi (Tapaturmavakuutuslaitosten liitto)

www.tyj.fi (Työttömyyskassojen yhteisjärjestö)

www.valtiokonttori.fi

SOSIÁLA- JA DEARVVASVUOĐAMINISTERIJA

Telefon 0295 1 6001 (Stáhtaráđi molssa)
Boastačujuhhus PL 33, 00023 Valtioneuvosto
www.stm.fi

Dát dieđihančála gávdno sosiála- ja dearvvasuodaministeriija fierbmiesiidduin
čujuhhusas www.stm.fi/julkaisut

Šleadgaboastadingonbálvalus
Dingonbálvalusas sáhttá dingot šleadgabostii sosiála- ja
dearvvasuodaministeriija oddasamos
- prentosiid
- diedáhusaid ja fierbmeoddasiid
- Badječiehkka-artihkkaliid
- gieldainformašuvnnaid

Šleadgaboastadingojumi sáhttá dahkat čujuhhusas
www.stm.fi/tilauspalvelu

ISBN 978-952-00-3566-2 (njadus)

9 789520 035662